

Rehabilitálás: Új törvény – részletes szabályzás

Szeptember 2-án hozta nyilvánosságra a szerb kormány, és a – jelzések szerint – napokban már meg is kezdődik a parlamenti vita az új rehabilitálási törvényről. Az előterjesztők javasolták, hogy a parlament „sürgősségi eljárással” fogadja el az új jogszabályt.

Miért ez a nagy sietség? Azért, mert október 12-én hozza nyilvánosságra a véleményét az Európai Bizottság Szerbiai tagfelvételi kérelméről és ezt megelőzően már meg kell, hogy legyen ez a törvény is. A rehabilitálási törvény, a vagyon-visszaszármaztatási törvénnyel együtt, feltétele annak is, hogy a Nemzetközi Valutatalap (IMF) szeptember végén kedvezően értékelje a Szerbiával való szerződéskötést.

Miért volt egyáltalán szükséges új rehabilitálási törvény meghozatalára, amikor Szerbiának már van egy ilyen hatályos törvénye? A szerb kormány szerint „ha nem kerülne sor a törvény elfogadására, annak káros következményei lennének a rehabilitált személyek jogainak megvalósítása szempontjából, mivel több olyan jogot is előlát, amit ezek a személyek eddig nem valósíthattak meg. Ez mellett, a törvény elfogadása az egyik prioritás is Szerbia uniós csatlakozásának folyamatában”.

Elenyésző számú rehabilitált

A 2006. április 17-én elfogadott rehabilitálási törvény mindössze 9 rövid szakaszból áll és azon személyek rehabilitálására vonatkozó szabályokat tartalmazza, akik 1941. április 6-ától a törvény hatályba lépéséig (2006. április 25. – B. A. megj.) terjedő időszakban „politikai és ideológiai okokból bírósági vagy közigazgatási határozat nélkül, illetve bírósági vagy közigazgatási határozat alapján életüktől, szabadságuktól, vagy más jogaitól megfosztottak”.

A törvény alapján – a nyilvánosságra hozott adatok szerint – mindössze 1480 személy rehabilitáltak, további 800 ilyen kérelem pedig még bírósági eljárásban van.

A rehabilitált személyek száma rendkívül alacsonynak mondható, ha tekintetbe vesszük a második világháború utáni megtorlásokat és egyéb törvénysértéseket.

Azoknak a magyaroknak a számáról, akiket a törvény alapján rehabilitáltak – ismereteim szerint – nem közöltek adatokat. Nagy valószínűséggel azonban feltételezni lehet, hogy ez a szám szinte elenyésző. Külön kutatás tárgya lehetne, hogy a vajdasági magyarok miért nem kérték nagyobb számban az eddigi (alapjában kedvező) törvény alapján a rehabilitálást? A történészek és a kutatók szerint ugyanis az 1944–45-ös szerb partizánakciókban „hús–negyvenezer” magyar esett áldozatul.

Az új törvény meghozatalának szükségét a törvényhozók most – egyebek között – a 2006-os törvény 8. szakaszával is indokolják, amely előírta, hogy „a rehabilitált személyeknek a kártérítésre és az elkobzott vagyon visszaszolgáltatására való jogát külön törvény fogja rendezni”. – Mivel a rehabilitált személyek kárpótlásáról szóló törvény nem lett meghozva, ezt a kérdést végül is szükséges rendezni – olvasható a törvény indoklásában. A nyilvánosságtól távol – mondhatni suba alatt készült – törvényjavaslat betérjesztői szerint új rehabilitálási törvényre azért is szükség van, mert a szakmai közvélemény felvetette az ún. törvényes rehabilitáció kérdését, amivel a hatályos törvény nem foglalkozott. A bíróságok kérésére a javaslat megfogalmazta a rehabilitálási eljárás szabályait is, amelyek a jelenlegi törvényből kimaradtak.

A javaslattevők további magyarázataként szolgál az is, hogy „a jelenlegi törvény legnagyobb hiányossága a kárpótlás rendezése”, amit a törvényjavaslat most kijavít. A rehabilitált személyeknek ez által joguk lesz „a szolgálati évek elismerésére, az egészségbiztosításra, az anyagi és egyéb kár megtérítésére”. Az új jogszabály tartalmazza az említett jogok megvalósításának eljárását is.

Az új törvény meghozatala melletti érvelés nem túlságosan meggyőző, mivel az említett kérdéseket a vagyon-visszaszármaztatási és kárpótlási törvénnyel is rendezni lehetett volna, ahogyan azt a 2006. évi törvény eredetileg elő is látta. Ez mellett a Kötelmi Törvény rendelkezései is megfelelő jogi alapul szolgálhattak volna az anyagi és erkölcsi kárpótlás rendezésére.

Ezt az álláspontot megerősíti az újvidéki Községi Bíróság P-5202/2008 számú példa értékű ítélete is, amellyel az egyik Kecské/Kopár Szigetre (Goli Otok) hurcolt személynek megítélte a jogai és szabadsága korlátozása miatti erkölcsi kárpótlást. (A fellebbviteli bíróság aztán a keresetet, azzal az indoklással utasította el, hogy „a kárpótlást külön törvény rendezi majd”.) Hogy valójában miért volt szükség teljesen új törvényre, azt jószerivel

csak a javaslattevők tudják.

Ki jogosult a rehabilitálásra?

A 32 szakaszból álló törvényjavaslat a hatályos törvényben szereplő (1941. április 6-ától 2006. április 25-ig terjedő) időszakot, ami alatt a jogfosztást történt, most úgy határozza meg, hogy a rehabilitálást „a felszabadítás napjától a törvény hatályba lépésig” lehet kérelmezni. A „felszabadítás napja” kifejezés alatt azt a napot kell érteni, „amikor a Népfelszabadító hadsereg tagjai valamely helységben hatékonyan kezdték el gyakorolni a hatalmat, amely később sem szakadt meg”.

Rehabilitálásra csak azoknak a személyeknek van joguk, akik ellen szóló bírósági vagy közigazgatási döntést „a jogállam elveivel és az emberi jogok, valamint szabadságok általános mércéivel ellentétben hozták meg”.

A törvény első szakasza ugyancsak kimondja, hogy „a rehabilitálásra nem jogosultak azok a személyek (és leszármazottaik sem – B. A. megj.), akiket a fegyveres csapatok tagjaiként öltek meg Szerbia Köztársaság területén”.

A rehabilitálás annak a jogi iratnak, illetve cselekménynek a semmisségét jelenti, amellyel valamely személyt életétől, szabadságától, vagy más jogaitól megfosztottak (2. szakasz). Ennek a jogi következménye a külön szolgálati évek elismerése, havi pénzbeli járadék megállapítása, egészségügyi védelem és egyéb egészségbiztosítási jog, az elkobzott vagyon visszaszármaztatása, illetve az ilyen vagyoneért járó kárpótlás, az anyagi és erkölcsi jóvátételre való jog. Az utóbbit a törvényjavaslat „rehabilitálási kárpótlásnak” nevezi”.

A javaslat 3. szakasza kétfajta rehabilitálást különböztet meg. Az egyik a „törvény ereje alapján való rehabilitálás (törvényes rehabilitálás)”, a másik pedig „bírósági határozat általi rehabilitálás (bírósági rehabilitálás). Az első szerint a bíróság megállapítja, hogy valamely személy a törvény alapján rehabilitálva van, a másik esetben pedig a bíróság kimondja, hogy valamely személyt rehabilitált.

Törvényes rehabilitálással (4. szakasz) azokat a személyeket rehabilitálják, „akiknek a jogai bírósági ítélet vagy közigazgatási határozat meghozatala nélkül sérültek, a felszabadulás napjától a törvény hatályba lépéséig”.

Ugyanilyen rehabilitálásban részesülnek azok a személyek is, akik az említett időszak alatt bírósági ítélettel vagy közigazgatási határozattal

1. olyan bűncselekményért lettek elítélve, amely a cselekmény elkövetésekor nem volt a törvényben előlátva, vagy olyan büntetésben részesültek, amely annak végrehajtásakor nem volt előírva;
2. a Büntető Törvénykönyv 118. szakasza 1. bekezdésében lévő ellenséges propaganda és az ország társadalmi-politikai körülményeinek rosszindulatú és hamis bemutatása bűncselekményéért lettek elítélve;
3. a nem engedélyezett kereskedelemről, üzérkedésről és gazdasági szabotálásról szóló törvény 1. szakaszának 3. bekezdésébe és az 5. szakasza 2. bekezdésébe ütköző bűncselekmény miatt lettek elítélve;
4. azok a vállalat, vagy üzlettulajdonosok, vállalatokban vagy gazdaságokon felelős személyek, akiket a harmadik pont alatt említett törvény alapján ítélték el, olyan módon, hogy a törvény 11. szakaszának alkalmazásával sérült az ártatlanság védelme;
5. azok a személyek, akik csak írásban követték el a nemzet, vallási, faji és vallási gyűlölet és viszálykodás bűncselekményét és
6. akiket a büntetés-végrehajtási intézetből való szökés miatt ítélték el, ahol a büntetésüket töltötték.

Eljárási szabályok

A rehabilitálási eljárás beindítását (5. szakasz) kérelmezni kell.

A rehabilitálást a jogfosztott személyen kívül kérhetik a közeli rokonok, de az ügyész és olyan jogi személy is, amely védelmezi az emberi jogokat és szabadságokat (6. szakasz).

A 7. szakasz előírja, hogy a rehabilitálási kérelemnek tartalmaznia kell a rehabilitálást kérelmező személy adatait, a jogsérelem leírását, valamint a kérem indokoltságára vonatkozó bizonyítékokat.

A 8. szakasz szerint a rehabilitálásra való jog „a törvény hatályba lépésétől számított öt év elmúltával megszűnik”.

A rehabilitálásról a felsőfokú bíróság bírója dönt (9. szakasz). A végzés meghozatalára a kérelmező lakhelye szerinti, illetve az a bíróság illetékes, amelynek a területén a jogfosztás történt. A rehabilitálási kérelemről a bíróságnak értesítenie kell az Igazságügy-minisztériumot (10. szakasz), mivel az eddigi gyakorlat azt mutatja, hogy egyes személyek esetében több, különböző szintű bíróság előtt is folyt az eljárás.

A rehabilitálást kérelmezőnek az eljárás során joga van a díjmentes jogsegélyre, valamint az eljárás költségeinek megtérítése alól mentesítésre (11. szakasz). A végzés meghozatalához szükséges bizonyítékokat és adatokat (12. szakasz) az eljáró bíróság szerzi be, és olyan tényeket is megvizsgálhat, amelyek az eljárás során nem lettek betervezve.

A 13. szakasz az eljárás szabályairól szól. A rehabilitálási kérelemről a bíróság általában a nem peres eljárás

szabályai szerint ítélkeznek, de az eljárásban engedélyezheti olyan természetes vagy jogi személy részvételét is, akinek ehhez jogi érdeke fűződik. Újdonságnak számít, hogy egyéb esetekben, az eljárásban kötelező a Köztársasági Ügyész részvétele. A javaslat a rehabilitálást kérő személyek egyes kategóriáinak tárgyában úgyszintén kötelezővé teszi a felsőbb fokú ügyészség előzetes nyilatkozatát.

A 14. szakasz az elkobzott vagyon ideiglenes biztosítási eljárásról, a 15. szakasz a nem peres eljárásról szóló törvény egyes rendelkezéseinek alkalmazásáról, a 16. szakasz a rehabilitálásról szóló végzés tartalmáról, a 17. szakasz a másodfokú eljárásról, a 18. szakasz a jogerős rehabilitálási végzés kihirdetéséről, a 19. szakasz felsorolja a rehabilitált személyeknek a 2. szakaszban már említett jogait. A 20. szakasz pedig az egyéb személyek (gyermekek) jogait rendezi, akiknek joguk van az egészségbiztosításra és ezzel kapcsolatos más jogokra, valamint a rehabilitálási kárpótlásra.

A 21. szakasz, külön szolgálati időként (kétszeres terjedelemben) elismeri a rehabilitált személy fogságban töltött idejét, valamint két szolgálati év terjedelemben elismeri a szabadságvesztés utáni munkanélküliséget. Ezeknek a személyeknek – a 22. szakasz alapján – havi pénzbeli térítményre is joguk van, és pedig „az előző évi köztársasági átlagfizetés 50%-ának összegében, amennyiben legalább nyolc külön szolgálati év lett nekik elismerve”.

A 23. szakasz a rehabilitált személyek egészségügyi biztosításra való jogát rendezi.

A 24. szakasz az elkobzott vagyon visszaadását, illetve a kárpótlást rendezi, ami az elvett vagyon visszaadásáról szóló törvénnyel és egyéb jogszabályokkal összhangban történik.

A 25. szakasz szerint a rehabilitált személynek anyagi és erkölcsi kártérítésre van joga, „a kötelmi viszonyokat rendező törvénnyel összhangban”.

A kárpótlási kérelmet az erre a célra alakulandó bizottsághoz kell betervezni (26. és 27. szakasz), amelynek „összetételét és munkáját az igazságügy-miniszter fogja (egy harmadik jogszabállyal – B. A. megj.) rendezni”.

A 28. szakasz a kérelmek és a jogerős végzések egységes nyilvántartásának felállítására vonatkozik, a 29-től 32-ig terjedő szakaszok pedig az átmenti rendelkezéseket tartalmazzák: A már folyamatban lévő rehabilitálási eljárásokat a jelenleg hatályos törvénnyel összhangban kell lefolytatni. A már rehabilitált személyek jogait az új törvény alapján valósíthatják meg. A jogerősen elutasított rehabilitálási kérelem nem akadályozza az új törvény szerinti kérelem benyújtását.

A javaslat szerint az új rehabilitálási törvény a Hivatalos Közlönyben való megjelenésétől számított nyolcadik napon lép életbe (vagyis várhatóan néhány nappal október 12. előtt).

***

Szerbiának lesz tehát – a dolgok jelenlegi állása szerint – új rehabilitálási törvénye. Ezt a törvényt pedig a vagyon-visszaszármaztatási, valamint kárpótlási törvénnyel összefüggésben kell vizsgálni. A rehabilitálás ugyanis – a javaslatok szerint – elengedhetetlen feltétele a vagyon-visszaszármaztatásnak, vagyis csak azok a személyek (illetve örökösök) számíthatnak az elkobzott vagyonukra, akik esetében már megtörtént a jogerős rehabilitáció.

Vajdaság Autonóm Tartomány Képviselőháza 2003. február 28-án rezolúciót fogadott el a kollektív bűnösség eltörléséről (VAT Hivatalos Lapjának 2003. március 24-i 5. száma). A szerb állam azonban – a felszólítások ellenére – mindeddig hivatalosan nem ítélte el az 1944/45-ös délvidéki vérengzést, nem törölte a vajdasági magyarokra a mai napig fenntartott „kollektív bűnösséget” és koholt vádakot, nem biztosította az áldozatoknak kijáró végtisztesség és a méltó megemlékezés jogát, az események tudományos feltárását, és jóvátételt sem nyújtott a károsultaknak, illetve utódaiknak. Az elkobzott vagyon sem került visszaszármaztatásra.

A vagyon-visszaszármaztatási és kárpótlási törvény – a javaslat szövege szerint – csak az 1945. április 9-e után elkobzott vagyon visszaszármaztatását rendezi. A kollektív bűnösség elvének törlését egyik javaslat sem említi, habár jó alkalom lett volna most a történelmi igazságtételre. A két törvényjavaslat azonban ellehetleníti a vajdasági magyaroktól az említett időpont előtt elkobzott vagyon visszaszármaztatását és a jóvátételt is.

Hogy a törvényjavaslatokkal kapcsolatos parlamenti vita alatt a Vajdasági Magyar Szövetség (VMSZ) képviselőinek sikerül-e ezen valamint változtatni, rövidesen megtudjuk.

Bozóki Antal

<http://bozokiantal.blogspot.com/>